

TEME

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historijuBroj 57
Godina XXIX
Maj, 2024.
[str. 49-60]

© Monos 2024

Armija Republike Bosne i Hercegovine nije učestvovala na obilježavanju Dana pobjede u Parizu 9., već 8. maja 1995. – uzroci i posljedice zbrke oko datuma

Admir Čavalić, MA

Svake godine, 9. maja, se u Bosni i Hercegovini podsjeća na učešće Armije Republike Bosne i Hercegovine u okviru vojne parade koja je održana u Parizu povodom 50. godina završetka Drugog svjetskog rata odnosno Dana pobjede nad fašizmom. Riječ je o izuzetnom događaju koji svjedoči međunarodnom priznanju vojske i države Bosne i Hercegovine. Međutim, Armija Republike Bosne i Hercegovine taj dan nije bila na vojnoj paradi iz razloga zato što se vojna parada nije održala u utorak, 9. maja, već dan ranije, u ponedjeljak, 8. maja kada većina europskih zemalja obilježava Dan pobjede (nad fašizmom). Cilj ovog rada je da prikaže ovu grešku u datumu, predstavi uzroke greške, te objasni kompleksnost i značaj dva datuma (8. i 9. maj) u modernom vremenu. Još važnije, cilj je da se pre-stane sa ponavljanjem ove greške i to pri budućem obilježavanju Dana pobjede nad fašizmom, bez obzira da li se to dešavalo 8. ili 9. maja. U radu se također otvara pitanje budućnosti obilježavanja 9. maja kao Dana pobjede nad fašizmom u Bosni i Hercegovini, a zbog činjenice da ovaj datum iz godine u godinu, sve više pretvara u ruski nacionalni praznik.

Ključne riječi: Dan pobjede nad fašizmom, Armija Bosne i Hercegovine, vojna parada u Parizu

UVODNA NAPOMENA

U posljednjih nekoliko godina u bosanskohercegovačkoj javnosti sve se češće primjećuje greška u datumu učešća

Armije Republike Bosne i Hercegovine (u nastavku: Armija RBiH) na vojnoj paradi povodom Dana pobjede u Parizu 1995. godine. Umjesto 8., kao Dan pobjede vrlo često navodi se 9. maj.

Ima više razloga što u ovom radu želimo ukazati na tu pogrešku. Glavni cilj je, naravno, da se greška ispravi. U prvom dijelu ukazujemo na suštinu greške i na moguće razloge njenog ponavljanja. U drugom dijelu dajemo kraći osvrt na budućnost obilježavanja 9. maja kao Dana pobjede nad fašizmom u Bosni i Hercegovini, sa prijedlogom određenih zaključaka i preporuka.

POGREŠAN DATUM

Tokom rata u Bosni i Hercegovini (1992. – 1995.), koji je službeno završen potpisivanjem Dejtonskog mirovnog sporazuma, 14. 12. 1995. godine u Parizu¹, Armija Republike Bosne i Hercegovine, zvanično osnovana 15. 4. 1992., djelovala je kao jedina legalna i legitimna oružana sila unutar međunarodno priznatih granica Republike Bosne i Hercegovine. Kao jedna od važnih potvrda legalnosti te vojske, jeste i činjenica da je bila međunarodno priznata još dok je trajao rat.²

Upravo zahvaljujući toj činjenici, Armija RBiH će, biti pozvana i ponosno marširati ulicama Pariza u defileu povodom Dana pobjede, u maju 1995. godine. Kako se navodi u jednom saopćenju Centra za mir iz Mostara, tada je Bosna i Hercegovina prvi put u svojoj historiji dobila poziv da učestvuje na vojnoj paradi u povodu Dana pobjede nad fašizmom, odnosno Dana pobjede. Iz te informacije doznajemo da je zastavu sa ljiljanima³ pod kojom su ginuli najbolji sinovi Bosne i Hercegovine u glavnom gradu Francuske nosio jedan od slavnih ratnih komandanata legendarne 41. motorizovane viteške brigade, Semir Drljević Lovac.⁴

Snimak spomenutog događaja iz 1995. godine u Parizu, Centar za mir iz Mostara objavio je na YouTube 2019. godine.⁵ Na snimku se navodi: “09. maja 1995. godine, po prvi puta u svojoj historiji Bosna i Hercegovina je dobila poziv da učestvuje na vojnoj paradi u Parizu povodom Dana pobjede nad fašizmom. Armija Republike Bosne i Hercegovine na ovaj način dobila je priznanje za borbu koju je vodila i postala dio europske antifašističke porodice. Čast da nosi zastavu Bosne i Hercegovine pripala je proslavljenom komandantu 41. Mostarske

¹ Pero Sudar, Daytonski mirovni sporazum: slučaj koji plaši i izaziva, *Vrhbosnensia : časopis za teološka i međureligijska pitanja*, XI/1, 2007, Sarajevo, 169-175.

² Sead Selimović, (2018), Doprinos diplomatije Republike Bosne i Hercegovine međunarodnom priznanju države 1992. godine i očuvanju njenog identiteta, *Baština Sjeveroistočne Bosne*, Tuzla, broj 10, str. 153-162.

³ Po svom izgledu, kao što znamo, to je zastava Kraljevine Bosne i prvog bosanskog kralja Tvrtka Kotromanića. Nakon proglašenjem Bosne za kraljevinu i krunisanjem Tvrtka za kralja, 1377. (od tada kao Tvrtko I) na porodičnom grbu Kotromanića pojavljuje se 6 cvjetova ljiljana (krinova), raspoređenih u dvije grupe sa po tri ljiljana u dvije polovine korpusa štita. (Mirza Hasan Čeman, Grb i zastava, unutar: Safet Halilović, *Restitucija bosanske državnosti*, drugo izdanje, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2013.; Amer Sulejmanagić, Simboli građanske religije – kako se određuju i koriste – primjer Bosne i Hercegovine, *Zbornik radova historijskog muzeja Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2018.)

⁴ Radio Sarajevo, Dan kada se u Parizu cijeli svijet divio antifašističkoj Armiji RBiH. <https://radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/dan-kada-se-u-parizu-cijeli-svijet-divio-antifasistickoj-armiji-rbih/453808> (01.03.2024).

⁵ Centar za mir Mostar, (2019), Armija Republike Bosne i Hercegovine na paradi u Parizu 1995. godine. <https://www.youtube.com/watch?v=jsiOivRWKCY> (10.03.2024).

Slika 1: Armija R BiH u Parizu 1995. godine. Izvor: Centar za mir Mostar, Armija Republike Bosne i Hercegovine na paradi u Parizu 1995. godine. <https://www.youtube.com/watch?v=jsiOivRWKCY> (10.03.2024).

slavne i viteške brigade Semiru Drljeviću Lovcu.⁶ (Slika 1)

Slika 1: Armija R BiH u Parizu 1995. godine. Izvor: Centar za mir Mostar, Armija Republike Bosne i Hercegovine na paradi u Parizu 1995. godine. <https://www.youtube.com/watch?v=jsiOivRWKCY> (10.03.2024).

Na osnovu spomenutog snimka (slika 1), u posljednjih nekoliko godina u bosanskohercegovačkim medijima redovno se podsjeća na 9. maj kao na Dan pobjede nad fašizmom, kao i na učešće Armije Bosne i Hercegovine na obilježavanju tog datuma 1995. ratne godine. Na taj način s pravom se želi ukazati na međunarodno priznanje i posljedičnu legitimnost Armije RBiH u najtežim trenucima rata. Nerijetko na to, iz svojih razloga, podsjećaju bosanskohercegovački političari kao i drugi zvaničnici,

a ponekad se tom činjenicom koriste i u neposrednim političkim obračunima. Za primjer, navodimo istupanje Željka Komšića u svojstvu člana Predsjedništva Bosne i Hercegovine, koji je 9. maja 2022. godine, u jednom svom javnom obraćanju rekao: “Neka nam Dodik kaže koja je to vojska, na današnji dan 1995. u Parizu učestvovala u obilježavanju 50 godina od pobjede nad fašizmom.”⁷

Međutim, prava istina je da 9. maja 1995. godine, (utorak), u Parizu nije bilo vojne parade, niti se tog dana obilježavao Dan pobjede nad fašizmom. Obilježavanje sa vojnom paradom održano je dan ranije, dakle, 8. maja, kada većina zapadnih zemalja i obilježava i slavi Dan pobjede, poznat kao “Victory in Europe Day” (na bosanskom: Dan pobjede u Europi) ili skraćeno

⁶ Isto.

⁷ Klix.ba, Komšić poručio Dodiku: Zna se ko je 1995. u Parizu učestvovao u obilježavanju pobjede nad fašizmom. <https://www.klix.ba/vijesti/bih/komsic-porucio-dodiku-zna-se-ko-je-1995-u-parizu-ucestvovao-u-obiljezavanju-pobjede-nad-fasizmom/220509129> (11.03.2024).

“V-E Day” (na bosanskom: V-E dan).⁸⁹ Historijska istina je da se na taj datum 1945. godine Njemačka bezuvjetno predala savezničkim snagama, u prvom redu Amerikancima, Britancima i Francuzima¹⁰ koji su ga tako i počeli prvi obilježavati. Konkretnije, bezuvjetna predaja odnosila se na sve pomorske, zračne i kopnene snage Njemačke, a stupila je na snagu 8. maja, formalno u 23:01 sati (shodno vremenskoj zoni–centralnoeuropsko standardno vrijeme kojoj pripada i Bosna i Hercegovina), dakle, efektivno, u ponoć, 8. na 9. maja.¹¹ U stvari, ta predaja desila se dan ranije, 7. maja u jutarnjim satima (oko 2:41),¹² ali je stupila na snagu tek 8. maja. Vijest o predaji njemačke vojske istog dana prenijele su sve britanske novine (slika 2). Tadašnji lider Sovjetskog saveza, Josef Visarionovič Staljin je iz svojih razloga zahtijevao drugu ceremoniju njemačke predaje koja se održala 8. maja, odnosno 9. maja po sovjetskom vremenu.

Bilo kako bilo, toga dana nije stao Drugi svjetski rat jer se Japan zvanično predao tek 15. augusta 1945. godine.¹³ Za naše razmatranje glavna je činjenica da su 50 godina nakon pobjede nad Njemačkom u Drugom svjetskom ratu – 8. maja 1995. godine, na

obilježavanju okrugle godišnjice tog velikog historijskog događaja u Parizu, vojnoj paradi i drugim svečanostima, na poziv saveznika sudjelovali i predstavnici Armije R BiH. Ceremoniju obilježavanja predvodio je odlazeći predsjednik Francois Mitterrand, a prisustvovao je i novoizabrani predsjednik Jacques Chirac.¹⁴ Osim centralne proslave u Parizu, taj vrijedan jubilej obilježen je 8. maja 1995. i u Berlinu. Među zvanicima bio je i američki potpredsjednik, Al Gore, koji je pohvalio novi odnos “između pobjednika i poraženih”.¹⁵

Slika 2: Britanski The Daily Mail 8. maja 1945. godine izvještava o pobjedi nad Njemačkom u Drugom svjetskom ratu. Izvor: The Daily Mail. Hull Daily Mail, 8 May 1945. str. 1. British Library Newspapers, <https://link.gale.com/apps/doc/EN3223216861/GDCS?u=webdemo&sid=GDCS&xid=6dcacb5c> (11.02.2024).

Što se tiče 9. maja, na taj datum 1995. obilježavao se, a i dana se obilježava u Francuskoj i u drugim europskim državama kao Dan Europe. Uveden je još od 1964. godine. u znak sjećanja na 9. maja 1950. godine kada je francuski državnik Robert Schuman predložio stvaranje ovlaštenja nad industrijom uglja i čelika poslijeratne

⁸ Stephen Logsdon, *Remembering: V-E Day: May 8, 1945*, BernardBecker medical library, 2017, <https://becker.wustl.edu/news/v-e-day/>

⁹ U.S. Department of Defence, *Victory in Europe Day: Time of celebration, reflection.* <https://www.defense.gov/Multimedia/Experience/VE-Day/> (15.02.2024).

¹⁰ Kathy Gilsinan, *Why Russia Celebrates V-E Day on a Different Day Than Everyone Else.* <https://www.theatlantic.com/international/archive/2015/05/ve-day-anniversary-world-war-II/392768/> (18.02.2024).

¹¹ Dominik Vuletić, *Kaznenopravni i povijesni aspekti bleiburškog zločina, Pravnik : časopis za pravna i društvena pitanja*, 41/85, 2007.

¹² Callum McKelvie, *VE Day: The end of World War II in Europe.* <https://www.livescience.com/ve-day.html> (23.02.2024).

¹³ *Isto.*

¹⁴ Rick Atkinson i William Drozdiak, *Victors, Vanquished join V-E ceremonies, statesmen lead festivities in Paris, Berlin.* <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1995/05/09/victors-vanquished-join-v-e-ceremonies/992336ea-0ba3-43c9-b063-039d638dd9de/> (05.03.2024).

¹⁵ Daizaburo Yui, *Between VE Day and VJ Day: A Contrast in American Perceptions of World War II*, unutar: Takashi Inoguchi i Lyn Jackson, *Memories of War: The Second World War and Japanese Historical Memory in Comparative Perspective*, United Nations University, 1998. Tokyo.

Francuske i Njemačke kao i drugih država koje su željele da im se pridruže. Tako je omogućio pomirenje nekada neprijateljskih država i udario temelje današnje Europske unije i ostalih europskih integracija.¹⁶ Dakle, da zaključimo Dan pobjede nad fašizmom u zemljama Europske unije i većini zemalja Zapada obilježava se 8., a Dan Europe 9. maja.

MOGUĆI UZROCI GREŠKE

U Sovjetskom savezu i zemljama koje su od 1945. godine pripadale Istočnom bloku, uključujući i Jugoslaviji, premda nije bila članica Bloka, Dan pobjede nad fašizmom tradicionalno se obilježavao 9. maja. To je svojevremeno bila jedna od najvažnijih proslava širom Sovjetskog saveza. Od 1947. godine taj dan je bio radni, ali je 1965. proglašen neradnim praznikom. Nakon raspada Sovjetskog Saveza, taj se praznik zadržao i u današnjoj Rusiji i manifestira se kroz veliku vojnu paradu na Crvenom trgu u Moskvi.¹⁷

U Sovjetskom savezu je svojevremeno odlučeno da se poraz nacističke Njemačke 1945. godine slavi 9. maja, dakle dan nakon Zapada – može se reći iz objektivnog razloga. Naime, kada je dokument predaje bio potpisan u poraženome Berlinu, već je bila prošla ponoć u sovjetskoj prijestolnici.¹⁸ Bivša socijalistička Jugoslavija je pri obilježavanju Dana pobjede, slijedila taj datum iako se nalazila u vremenskoj zoni prikladnoj za obilježavanje 8. maja. Tako je ostalo i u državama nastalim poslije raspada Jugoslavije i to je jedan od ključnih

uzroka nesporazuma i greške koja se u javnom prostoru pojavljuje i danas. Npr. na Internet portalu “Tačno.net”, u tekstu koji se bavi stradanjima u Mostaru tokom posljednjeg rata, navodi se sljedeće: “U zoru 9. maja 1993. godine, kada se cijeli svijet spremao obilježiti Dan pobjede nad fašizmom 1945. godine, kada se Europa spremala obilježiti svoj dan, počeo je opšti napad snaga Hrvatskog vijeća obrane (HVO) i Hrvatske vojske (HV) na Mostar.”¹⁹ Tačno je da je na ovaj nesretan datum obilježen Dan Europe, međutim, “cijeli svijet” se nije spremao obilježiti Dan pobjede nad fašizmom jer je značajan broj europskih zemalja to već obavio dan ranije. Bosanskohercegovačka javnost je kroz historiju obilježavanja Dana pobjede nad fašizmom na datum 9. maj (prema Sovjetskoj vremenskoj zoni), prihvatila taj datum kao nešto što je standardno širom svijeta. To uvjerenje je prisutno i danas, što je u osnovi pogrešno.

Još jedan mogući razlog zašto se ova greška u datumu ponavlja jeste u tome što je zainteresovanost javnosti za vojnu paradu u Parizu baš onu iz 1995. godine vremenom rasla, najviše nakon objavljivanja na Internetu spomenutog video snimaka sa te parade. Tako je dnevni list “Oslobođenje” od 9. maja 1995. godine ispravno izvjestio o proslavi pedesetogodišnjice Dana pobjede u Parizu, ali tek na petoj strani, kako navodi historičarka Sonja Dujmović, u članku pod bezličnim nazivom “Skup 80 državnika”. Između ostalog, navedeno je da je toj proslavi ispred Bosne i Hercegovine prisustvovao i ministar vanjskih poslova

¹⁶ Pascal Fontaine, The Schuman declaration–1950–2000, aei.pitt.edu/13909/1/EURDOC_newidea.PDF (11.03.2024).

¹⁷ Stephen M. Norris, Memory for Sale: Victory Day 2010 and Russian Remembrance, *Soviet & Post-Soviet Review*, 38, 2, 2011, str. 201–29.

¹⁸ Maximilian Hess, Dan pobjede na koji Putin nije imao pobjedu za proslaviti. <https://balkans.aljazeera.net/opinions/2023/5/11/dan-pobjede-na-koji-putin-nije-imao-pobjedu-za-proslaviti> (18.02.2024).

¹⁹ Tačno.net, Mostarski “9.maj”: Početak krvave opsade i Dan pobjede. <https://arhiva.tacno.net/mostar/mostarski-9-maj-pocetak-krvave-opsade-i-dan-pobjede/> (18.02.2024).

Slika 2: Britanski The Daily Mail 8. maja 1945. godine izvještava o pobjedi nad Njemačkom u Drugom svjetskom ratu. Izvor: The Daily Mail. Hull Daily Mail, 8 May 1945. str. 1. British Library Newspapers, <https://link.gale.com/apps/doc/EN3223216861/GDCS?u=webdemo&sid=GDCS&xid=6dcacb5c> (11.02.2024).

dr. Irfan Ljubijankić.²⁰ Dakle, u bosanskohercegovačkoj dnevnoj novini koja je izašla 9. maja 1995. godine, a koja je, kako je i uobičajeno u štampanim medijima, izvještavala o događajima iz prethodnog dana, to jest 8. maja 1995. godine, nema posebnih navoda o učešću Armije RBiH i komandantu Semiru Drljeviću Lovcu na tim svečanostima. Moguće da je i zbog toga ova greška u datumu ostala, odnosno da tadašnji učesnici događaja nisu previše promovisali ovaj izuzetan događaj jer ga nisu vidjeli kao jedan od dokaza međunarodnog priznanja Armiji R BiH.

Treći razlog se odnosi na činjenicu da se u široj bosanskohercegovačkoj javnosti

Dan Europe poistovjećuje sa Danom pobjede nad fašizmom. Time se nastoji Evropska Unija identificirati sa antifašizmom iako, kako je već navedeno, Dan Europe nema veze sa Danom pobjede nad fašizmom, već se veže za Schumanovu deklaraciju kojom su se udarili temelji EU. To poistovjećivanje ušlo je u praksu u čitavoj Bosni i Hercegovini, pa je tako 9. maj i Dan Europe i Dan pobjede. U nastavku navodimo nekoliko primjera te zbrke: Vlada Unsko-sanskog kantona je 2023. godine objavila "Danas je Dan pobjede nad fašizmom i Dan Europe"²¹; Radio Sarajevo je objavio: "Europa danas slavi rođendan i Dan pobjede nad fašizmom";²² Tadašnji

²⁰ Sonja Dujmović, Dan pobjede prema Sarajevskom ratnom "Oslobođenju" 1995. godine—šta nam kazuje jedna proslava?, unutar: Husnija Kamberović, *60 godina od završetka drugog svjetskog rata—kako se sjećati 1945. godine*, Zbornik radova, Insitut za historiju, Sarajevo, 2006.

²¹ Vlada Unsko-sanskog kantona, Danas je Dan pobjede nad fašizmom i Dan Evrope. <https://vladausk.ba/v4/novost/danas-je-dan-pobjede-nad-fasizmom-i-dan-evrope/5256> (12.03.2024).

²² Radio Sarajevo, Europa danas slavi rođendan i Dan pobjede nad fašizmom. <https://radiosarajevo.ba/metromahala teme/europa-danas-slavi-rodendan-i-dan-pobjede-nad-fasizmom/495385> (15.03.2024).

gradonačelnik Tuzle, Jasmin Imamović je naveo: “U Tuzli je danas obilježen Dan pobjede nad fašizmom i nacizmom, Dan Europe. Nije slučajno da je Europa odredila da njezin dan bude 9. maja.”²³; Na Internet stranici Aljazeera Balkans se navodi: “Najveći period mira u savremenom dobu donijela je pobjeda antifašizma i naravno da je 9. maj veliki praznik slobodnog svijeta, ugrađen i u temelje moderne Europe”;²⁴ Isti medij 2021. godine prenosi autorski tekst Hatidže Dedović u kojem piše: “Protiv fašizma trebamo se uvijek boriti, a ne samo simbolično povodom 9. maja. Ima simboličke u ovom datumu, jer današnja EU je rođena na dan kada je oružje utihnulo, otud u njemu snaga kraja rata i novog početka”;²⁵ Gradski muzeji Sarajevo su objavili: “Rekonstruisana Vijećnica je oficijalno otvorena na 09. maj 2014. godine na Dan Europe i Dan pobjede nad fašizmom”²⁶; Dnevni Avaz je u jednom tekstu naveo: “Njemački maršal Wilhelm Keitel (Wilhelm Keitel), šef OKW-a, potpisao je završni tekst njemačke bezuslovne predaje u štabu sovjetske vojske u Berlinu. Tim činom je završen Drugi svjetski rat, a cijeli svijet je proslavio pobjedu nad fašizmom. Od tada se 9. maj obilježava i kao Dan Europe, s ciljem da ovaj važan historijski datum bude podsjetnik da je antifašizam vječno opredjeljenje u borbi za osnovne ljudske vrijednosti na kojima

počiva Europa, ali i cijeli svijet.”²⁷ Kao što se može zaključiti iz navedenih primjera ova greška sa datumom nesvjesno se reproducira i tako stvara konfuzija. U javnom prostoru čak imamo i narative koji impliciraju da je Dan Europe vezan za Drugi svjetski rat, a ne za događaj koji se desio pet godina nakon tog rata, tj. objavu spomenute Schumanove deklaracije. Naveli smo samo neke od karakterističnih primjera objava u kojima se ponavlja ta greška. Međutim, na Internetu i u široj javnosti objavi se svake godine na stotine tekstova u kojima se nesvjesno reproducira ta greška.

Pored navedenog o uzrocima i posljedicama zbrke oko datuma obilježavanja Dana pobjede i Dana Europe, ovdje treba spomenuti da su se po ugledu i na bazi sovjetskog Dana pobjede nad fašizmom u Bosni i Hercegovini naknadno odredili i novi dani za komemoraciju – poput npr. Dana zlatnih ljiljana. Tako se početkom 2024. na portalu federalna.ba pojavio članak novinarka Aide Hadžiabdić u kojem podsjeća da su se nakon okončanja rata, na inicijativu prvog demokratski izabranog predsjednika Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine Alije Izetbegovića, okupili živi dobitnici najvećeg ratnog priznanja “Zlatni ljiljan” i to simbolično, baš na Dan pobjede nad fašizmom.²⁸ Tada je

²³ Hrvatski glasnik, Imamović u povodu Dana pobjede nad fašizmom: Kada antifašisti ušute, fašisti progovore. <https://hrvatskiglasnik.ba/imamovic-u-povodu-dana-pobjede-nad-fasizmom-kada-antifasisti-usute-fasisti-progovore/> (11.03.2024).

²⁴ Mirza Dajić, Na Dan pobjede mnogo toga podsjeća na rađanja prvog fašizma. <https://balkans.aljazeera.net teme/2023/5/9/na-dan-pobjede-mnogo-toga-podsjeća-na-radjanja-prvog-fasizma> (15.03.2024).

²⁵ Hatidža Dedović, Dan pobjede nad fašizmom ne smije biti puki dan sjećanja. <https://balkans.aljazeera.net/blogs/2021/5/9/na-dan-pobjede-nad-fasizmom-ne-treba-cutati> (11.03.2024).

²⁶ Gradski muzeji Sarajevo, Witness of the Citys existence. <https://gradskimuzeji.ba/gradski-muzeji/muzej-vijecnica/> (14.03.2024).

²⁷ Indira Pindžo, Dan Evrope i Dan pobjede nad fašizmom. <https://avaz.ba/vijesti/globus/828177/dan-evrope-i-dan-pobjede-nad-fasizmom> (15.03.2024).

²⁸ Aida Hadžiabdić, Dan Zlatnih ljiljana uz sjećanje na Zlatnog ljiljana Bajrama Zenunija. <https://federalna.ba/dan-zlatnih-ljiljana-uz-sjecanje-na-zlatnog-ljiljana-bajrama-zenunija-kut7> (15.02.2024).

ovaj datum i proglašen Danom “Zlatnih ljiljana” Bosne i Hercegovine.²⁹

Ovaj datum je 1917. godine ustanovljen i kao Dan logoraša. O tome je izvijestio i Radio Slobodna Europa: “*Na Dan pobjede protiv fašizma nekadašnji zatočnici u preko 650 zatvora i logora širom Bosne i Hercegovine iz prethodnog rata obilježili su Dan logoraša.*”³⁰

Stanje je takvo da se za 9. maja kod nas danas vezuju četiri “obilježavanja”: Dan pobjede nad fašizmom, Dan Europe, Dan “Zlatnih ljiljana” i Dan logoraša. Ključna greška pojavljuje se dovođenjem u vezu Dana pobjede nad fašizmom i Dana Europe, samo zato što se u percepciji bosanskohercegovačke javnosti te dvije komemoracije organizuju na isti dan. Tako Vlada Kantona Sarajevo u svom saopštenju iz 2023. godine navodi: “*9. maj se širom Europe obilježava kao Dan pobjede nad fašizmom te ujedno i kao Dan Europe, u sjećanje na konačan poraz nacističke Njemačke i završetak Drugog svjetskog rata u Europi i početak formiranja europske zajednice koja danas nosi ime Europska unija.*”³¹ Podsjetimo, ipak, da se 9. maj ne obilježava širom Europe kao Dan pobjede nad fašizmom.

BUDUĆNOST 9. MAJA U BOSNI I HERCEGOVINI

Navedena greška u datumu otvara pitanje budućnosti obilježavanja 9. maja kao Dana pobjede nad fašizmom u Bosni i Hercegovini budući da taj datum sve više postaje bitan u kontekstu globalne podjele zemalja na određene blokove. Tako se često mogu čuti različiti narativi, odnosno viđenja historije, povezana za ovim datumom ili datumima.³² Neki autori navode da 9. maj sve više koristi predsjednik Rusije, Vladimir Putin kako bi se promovisao ruski uticaj. Umjesto Oktobarske revolucije, Putinova “politika historije” pronašla je novi centralni događaj oko kojeg se svi Rusi mogu ujediniti. To je pobjeda Sovjetskog saveza nad nacističkom Njemačkom u Drugom svjetskom ratu, koja se slavi 9. maja kao *Dan pobjede nad fašizmom*.³³ U svrhu homogenizacije ruske nacije i slavljenja pobjede, od 2015. godine održava se i mimohod “*Besmrtni bataljon*” u kojem sudionici nose slike svojih predaka, antifašističkih boraca. Ta se manifestacija najprije održavala samo u Rusiji, ali je postepeno prihvaćaju Rusi širom svijeta. Tihomir Cipek zaključuje da je sovjetska pobjeda u Drugome svjetskom ratu novi utemeljiteljski mit Ruske Federacije.³⁴

²⁹ Značka “Zlatni ljiljan” kao najviše je ratno priznanje Armije RBiH za vrijeme Odbrambeno-oslobodilačkog rata od 1992. do 1995. godine, dodjeljivalo se pripadnicima Armije R BiH koji su se naročito istakli u oružanom suprotstavljanju agresoru, koji su doprinijeli širenju slobodnih dijelova Bosne i Hercegovine izvršili djela u kojima je došla do izražaja njihova lična hrabrost i požrtvovanje. Zlatnim ljiljanom odlikovano je 1782 pripadnika Armije RBiH, od toga posthumno 982 pripadnika (Aida Hadžić, nav. članak)

³⁰ Dženana Karabegović, Dan logoraša: Sjećanja žive, nebriga države traje. <https://www.slobodnaevropa.org/a/bpsna-i-hercegovina-dan-logorasa/28476307.html> (18.02.2024).

³¹ Vlada Kantona Sarajevo, Polaganjem cvijeća i odavanjem počasti obilježen Dan Evrope, Dan pobjede nad fašizmom i Dan zlatnih ljiljana. <https://vlada.ks.gov.ba/aktuelnosti/polaganjem-cvijeca-i-odavanjem-pocasti-obiljezeni-dan-evrope-dan-pobjede-nad-fasizmom-i> (26.02.2024).

³² Marco Siddi, The Ukraine crisis and European memory politics of the Second World War, *European Politics and Society*, 18 (4), 2016, str. 465-479.

³³ Tihomir Cipek, Ruske politike povijesti i Oktobarska revolucija, *Politička misao*, god. 55, br. 3, 2018, str. 129-145., str. 133.

³⁴ *Isto*.

Sa druge strane, nekadašnje zemlje Istočnog bloka (Istočne Europe i Baltika) koje su se pridružile Europskoj uniji, napustile su praksu obilježavanja 9. maja u korist 8. maja kao Dana pobjede nad fašizmom. Eklatantan primjer takvog izbora je Ukrajina. Dodatno učvršćujući prekid Ukrajine sa sovjetskom prošlošću, predsjednik Volodymyr Zelenskyy je podnio prijedlog zakona parlamentu, kojim se 8. maj službeno proglašava Danom sjećanja i pobjede, dok će 9. maj–kada Rusija obilježava Dan pobjede–postati Dan Europe.³⁵ Predsjednik Zelenskyy je, obrazlažući spomenuti zakon, naveo i ovo: “*Vraćamo našoj državi poštenu povijest bez ideoloških utjecaja. Upravo se 8. maja većina naroda svijeta prisjeća veličine pobjede nad nacistima*”.³⁶

Možda ovaj primjer na najbolji način oslikava današnju polarizaciju oko ta dva datuma. Europske zemlje se dijele na one koje obilježavaju 8. maj kao Dan pobjede nad fašizmom i one koje obilježavaju 9. maj kao Dan pobjede nad fašizmom. U manjini su one koje obilježavaju 9. maj. To su one koje još nisu članice EU, poput Srbije, Moldavije, Kosova, Bjelorusije itd. Gdje je Bosna i Hercegovina po tom pitanju? Odgovor je da još uvijek prati jugoslavensko i sovjetsko naslijeđe i obilježava 9. maj, kako je definisano i entitetskim zakonima iako, kako je ranije navedeno, Bosna i Hercegovina pripada vremenskoj zoni po kojoj bi Dan pobjede trebalo da bude 8. maja. Dodatno, vrlo je indikativno da entitet RS ovaj dan obilježava kao neradni, dok ga FBiH još nije proglasila neradnim.³⁷ To već daje neke obrise ruskog uticaja. Međutim, vje-

rovatno da će se shodno EU integracijama i ovo pitanje, između ostalih, otvoriti i propitivati. Razumijevajući da Bosna i Hercegovina teži EU i Zapadnom svijetu, bilo bi primjerenije da se i ovdje prihvati 8. maj kao Dan pobjede nad fašizmom (kako je to npr. Poljska uradila 24. aprila 2015. godine), a da se 9. maj obilježava kao Dan Europe. Na taj datum bi se i dalje obilježavao Dan “Zlatnih ljiljana” i Dan logoraša Bosne i Hercegovine.

U svakom slučaju, ne bi bilo dobro da se preko ovog dana komunicira privrženost sovjetskom/ruskom gledištu na svjetsku historiju. Realnost je takva da će i ovo biti teško implementirati na području čitave Bosne i Hercegovine, pa će tako u bližoj budućnosti, 8. maj biti obilježavan kao Dan pobjede u Entitetu FBiH, a 9. maj u Entitetu RS. Brčko Distrikt će imati vlastiti *modus operandi*.

Ono što se svakako mora učiniti, to je da se ispravi greška u datumu učešća Armije RBiH 1995. godine na vojnoj paradi u Parizu, a što se i želi primarno postići ovim radom. Uz navedeno, potrebno je izbjegavati ponavljanja greški poput onih koje naglašavaju da čitav svijet, ili čitava Europa obilježava 9. maj kao Dan pobjede nad fašizmom. Kao što je u radu prikazano, to jednostavno nije faktografski tačno.

ZAKLJUČAK

Bosanskohercegovačka javnost već godinama ponavlja grešku u datumu, navodeći da je 9. maja 1995. godine u Parizu, Armija RBiH učestvovala na vojnoj paradi, organizovanoj povodom obilježavanja Dana pobjede nad fašizmom. Potrebno je ispraviti

³⁵ Alexander Savitsky, Unity replacing victory: Ukraine's new holidays on May 8, 9. <https://www.dw.com/en/unity-replacing-victory-ukraines-new-holidays-on-may-8-9/a-65562156> (11.03.2024).

³⁶ Tportal, Zelenski će formalizirati dan sjećanja i pobjede u Ukrajini 8. svibnja. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/zelenski-ce-formalizirati-dan-sjecanja-i-pobjede-u-ukrajini-8-svibnja-20230508> (15.03.2024).

³⁷ Banjalucki, Dan pobjede nad fašizmom, 9. maj republički praznik i neradni dan. <https://banjaluka.net/dan-pobjede-nad-fasizmom-9-maj-republicki-praznik-i-neradni-dan/> (01.03.2024).

tu grešku i ubuduće obavještavati javnost da se taj važan događaj za Bosnu i Hercegovinu, ustvari, desio 8. maja 1995. godine. Također, potrebno je prestati vezati Dan pobjede nad fašizmom sa Danom Europe jer su to dva posebna datuma za većinu europskih zemalja. Posljedično, Dan "Zlatnih ljiljana" i Dan logoraša Bosne i Hercegovine su na Dan Europe i na Dan pobjede nad fašizmom shodno ruskom obilježavanju. Treba raditi na tome da se ovo pitanje uredi shodno EU perspektivama Bosne i Hercegovine, to jest da se 8. maj proglašuje danom kada se obilježava pobjeda nad zlom fašizma u Europi tokom Drugog svjetskog rata.

LITERATURA

1. Aida Hadžabić. Dan Zlatnih ljiljana uz sjećanje na Zlatnog ljiljana Bajrama Zenunija. <https://federalna.ba/dan-zlatnih-ljiljana-uz-sjecanje-na-zlatnog-ljiljana-bajrama-zenunija-kut7> (15.02.2024).
2. Alexander Savitsky, Unity replacing victory: Ukraine's new holidays on May 8, 9. <https://www.dw.com/en/unity-replacing-victory-ukraines-new-holidays-on-may-8-9/a-65562156> (11.03.2024).
3. Amer Sulejmanagić, Simboli građanske religije – kako se određuju i koriste – primjer Bosne i Hercegovine, Zbornik radova historijskog muzeja Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2018.
4. Banjalucki, Dan pobjede nad fašizmom, 9. maj republički praznik i neradni dan. <https://banjaluka.net/dan-pobjede-nad-fasizmom-9-maj-republicki-praznik-i-neradni-dan/> (01.03.2024).
5. Callum McKelvie, VE Day: The end of World War II in Europe. <https://www.livescience.com/ve-day.html> (23.02.2024).
6. Centar za mir Mostar, (2019), Armija Republike Bosne i Hercegovine na paradi u Parizu 1995. godine. <https://www.youtube.com/watch?v=jsiOivRWKCY> (10.03.2024).
7. Daizaburo Yui, Between VE Day and VJ Day: A Contrast in American Perceptions of World War II, unutar: Takashi Inoguchi i Lyn Jackson, *Memories of War: The Second World War and Japanese Historical Memory in Comparative Perspective*, United Nations University, 1998. Tokyo.
8. Dominik Vuletić, Kaznenopravni i povijesni aspekti bleiburškog zločina, *Pravnik : časopis za pravna i društvena pitanja*, 41/85, 2007.
9. Dženana Karabegović, Dan logoraša: Sjećanja žive, nebriga države traje. <https://www.slobodnaevropa.org/a/bpsna-i-hercegovina-dan-logorasa/28476307.html> (18.02.2024).
10. Gradski muzeji Sarajevo, Witness of the City's existence. <https://gradskimuzeji.ba/gradski-muzeji/muzej-vijecnica/> (14.03.2024).
11. Hatidža Dedović, Dan pobjede nad fašizmom ne smije biti puki dan sjećanja. <https://balkans.aljazeera.net/blogs/2021/5/9/nadan-pobjede-nad-fasizmom-ne-treba-cutati> (11.03.2024).
12. Hrvatski glasnik, Imamović u povodu Dana pobjede nad fašizmom: Kada antifašisti ušute, fašisti progovore. <https://hrvatskiglasnik.ba/imamovic-u-povodu-dana-pobjede-nad-fasizmom-kada-antifasisti-usute-fasisti-progovore/> (11.03.2024).
13. Indira Pindžo, Dan Evrope i Dan pobjede nad fašizmom. <https://avaz.ba/vijesti/globus/828177/dan-evrope-i-dan-pobjede-nad-fasizmom> (15.03.2024).
14. Kathy Gilsinan, Why Russia Celebrates V-E Day on a Different Day Than Everyone Else. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2015/05/ve-day-anniversary-world-war-II/392768/> (18.02.2024).
15. Klix.ba, Komšić poručio Dodiku: Zna se ko je 1995. u Parizu učestvovao u obilježavanju pobjede nad fašizmom. <https://www.klix.ba/vijesti/bih/komsic-porucio-dodiku-zna-se-ko-je-1995-u-parizu-uestvovalo-u-obiljezavanju-pobjede-nad-fasizmom/220509129> (11.03.2024).

16. Marco Siddi, The Ukraine crisis and European memory politics of the Second World War, *European Politics and Society*, 18 (4), 2016, str. 465-479.
17. Maximilian Hess, Dan pobjede na koji Putin nije imao pobjedu za proslaviti. <https://balkans.aljazeera.net/opinions/2023/5/11/dan-pobjede-na-koji-putin-nije-imao-pobjedu-za-proslaviti> (18.02.2024).
18. Mirza Dajić, Na Dan pobjede mnogo toga podsjeća na radanja prvog fašizma. <https://balkans.aljazeera.net/teme/2023/5/9/na-dan-pobjede-mnogo-toga-podsjecca-na-radjanja-prvog-fasizma> (15.03.2024).
19. Mirza Hasan Čeman, Grb i zastava, unutar: Safet Halilović, Restitucija bosanske državnosti, drugo izdanje, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2013.
20. Pascal Fontaine, The Schuman declaration–1950–2000, dostupno na: aei.pitt.edu/13909/1/EURDOC_newidea.PDF (11.03.2024).
21. Pero Sudar, Daytonski mirovni sporazum: slučaj koji plaši i izaziva, *Vrhbosnensia* : časopis za teološka i međureligijska pitanja, XI/I, 2007, Sarajevo, 169-175.
22. Radio Sarajevo, Dan kada se u Parizu cijeli svijet divio antifašističkoj Armiji RBiH. <https://radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/dan-kada-se-u-parizu-cijeli-svijet-divio-antifasistickoj-armiji-rbih/453808> (01.03.2024).
23. Radio Sarajevo, Europa danas slavi rođendan i Dan pobjede nad fašizmom. <https://radiosarajevo.ba/metromahala/teme/europa-danas-slavi-rodendan-i-dan-pobjede-nad-fasizmom/495385> (15.03.2024).
24. Rick Atkinson i William Drozdiak, Victors, Vanquished join V-E ceremonies, statesmen lead festivities in Paris, Berlin. <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1995/05/09/victors-vanquished-join-v-e-ceremonies/992336ea-0ba3-43c9-b063-039d638dd9de/> (05.03.2024).
25. Sead Selimović, (2018), Doprinos diplomatije Republike Bosne i Hercegovine međunarodnom priznanju države 1992. godine i očuvanju njenog identiteta, *Baština Sjevernoistočne Bosne*, Tuzla, broj 10, str. 153-162.
26. Sonja Dujmović, Dan pobjede prema Sarajevskom ratnom “Oslobođenju” 1995. godine–šta nam kazuje jedna proslava?, unutar: Husnija Kamberović, 60 godina od završetka drugog svjetskog rata–kako se sjećati 1945. godine, *Zbornik radova, Insitut za historiju*, Sarajevo, 2006.
27. Stephen Logsdon, Remembering: V-E Day: May 8, 1945, BernardBecker medical library, 2017, <https://becker.wustl.edu/news/v-e-day/>
28. Stephen M. Norris, Memory for Sale: Victory Day 2010 and Russian Remembrance, *Soviet & Post-Soviet Review*, 38, 2, 2011, str. 201–29.
29. Tačno.net, Mostarski “9.maj”: Početak krvave opsade i Dan pobjede. <https://arhiva.tacno.net/mostar/mostarski-9-maj-pocetak-krvave-opsade-i-dan-pobjede/> (18.02.2024).
30. The Daily Mail. Hull Daily Mail, 8 May 1945. str. 1. British Library Newspapers, <https://link.gale.com/apps/doc/EN3223216861/GDCS?u=webdemo&sid=GDCS&xid=6dcacb5c> (11.02.2024).
31. Tihimor Cipek, Ruske politike povijesti i Oktobarska revolucija, *Politička misao*, god. 55, br. 3, 2018, str. 129-145., str. 133.
32. Tportal, Zelenski će formalizirati dan sjećanja i pobjede u Ukrajini 8. svibnja. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/zelenski-ce-formalizirati-dan-sjecanja-i-pobjede-u-ukrajini-8-svibnja-20230508> (15.03.2024).
33. U.S. Department of Defence, Victory in Europe Day: Time of celebration, reflection. <https://www.defense.gov/Multimedia/Experience/VE-Day/> (15.02.2024).
34. Vlada Kantona Sarajevo, Polaganjem cvijeća i odavanjem počasti obilježen Dan Evrope, Dan pobjede nad fašizmom i Dan zlatnih ljiljana. <https://vlada.ks.gov.ba/aktuelno->

sti/polaganjem-cvijeca-i-odavanjem-pocasti-obilježeni-dan-evrope-dan-pobjede-nad-fasizmom-i (26.02.2024).	vladausk.ba/v4/novost/danas-je-dan-pobjede-nad-fasizmom-i-dan-evrope/5256 (12.03.2024).
35. Vlada Unsko-sanskog kantona, Danas je Dan pobjede nad fašizmom i Dan Evrope. <https://>

SUMMARY

THE ARMY OF THE REPUBLIC OF BOSNIA AND HERZEGOVINA DID NOT PARTICIPATE IN THE CELEBRATION OF VICTORY DAY IN PARIS ON 9 MAY 1995 , BUT ON 8 MAY 1995 – CAUSES AND CONSEQUENCES OF CONFUSION OVER THE DATE

The public of Bosnia and Herzegovina has been repeating the same error in the date for years, stating that on May 9, 1995, in Paris, the Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina took part in a military parade organized on the occasion of marking Victory Day over fascism. That is why it is necessary to correct this mistake and inform the public that this critical event for Bosnia and Herzegovina happened on May 8, 1995. Also, it is necessary to stop linking the Day of Victory over Fascism with the Day of Europe because these are two separate dates for most European countries. The day of "Golden Lilies" and the Day of Bosnia and Herzegovina Prisoners are the same day as Europe Day and Victory over Fascism Day, according to the Russian calendar. Further research and legal changes should be done to arrange this issue according to the EU perspectives of Bosnia and Herzegovina, that is, to declare May 8 as the day when the victory happened over the evil of fascism in Europe during the Second World War.
